

ВОЛОДИМИР СТРИЙСЬКИЙ

НА ГРАНІ ДОБИ

ЗАПИСКИ ПАРТИЗАНА

К Р А К І В 1 9 4 2

ВОЛОДИМИР СТРИЙСЬКИЙ

НА ГРАНІ ДОБИ

ЗАПИСКИ ПАРТИЗАНА

О. Сидіфорт

К Р А К І В 1942

Відбитка з „Краківських Вістей—
Тижневика“ 1941 ч. 42, 45, 46, 47.

Накладом »Українського Видавництва«, Краків,
Райхсштрассе ч. 34, II.

Друк.: »Нова Друкарня Денникова« під комі-
сарською управою, Краків, вул. Ожешкової 7.

Було повне літо 1939 р. Гаряче літо... Чорні, грізні хмари зібралися на політичному овиді. Нестерпне ставало положення українців під ляхською займанщиною. Знущались ляхські посіпаки, поліцаї над сільським народом. Катували його неповинно, арештували, більш активну сільську молодь гнали мов безвільну череду в тюрми-катівні. А свідомих запроторювали у Віснічі, Вронках та Картузькій Березі. Винних, чи невинних людей розстрілювали без присуду, як собаки скажені мордували люті в своїй немочі ляхи-можновладці. Синів розстрілювали на очах матерей і батьків, в рідних хатах, подвірях...

— Бісяться ляхи, як муха, що найгірше тне, коли має здихати, — казало село та як на спасіння душі, чекало на війну. Війна висіла над моцарствовою Польщею, мечем Дамокля...

Молоді, свідомі хлопці вже не перебували в рідних хатах, крилися по своїх знайомих і лісах. На щастя літо було без дощів і бурі, не важко було скриватися днем і ніччю під голим небом, у лісах, чи нетрях.

Тяжко дошкулював голод, але й їсти не схочувалося на саму згадку, що дома смерть чигає. Ляхське гайвороння блукає селами та лише на те й жде, щоб не одну жертву закатувати.

В останніх днях серпня тяжко було стрі-
нути українця, що його не переслідувала б
займаницька влада. Люди пропадали з сво-
їх хат та не завжди можна було довідатися,
що з ними сталося. Яка їх чорна доля стрі-
нула...

Арештували людей таки з вулиці, без
жодного повідомлення рідні, свояків. Бра-
ли поліцаї за обшивку, кого стрінули на до-
розі та був їм не до вподоби. І гнали на
певну загладу.

31 серпня появились оголошення про мо-
білізацію. Білими плахтами із червоними
написами кололо людей в очі.

Заворушилися люди в селі. Бідкали ста-
ренькі мами, що то буде. Хіба вже кінець
світу. А поліцаї сновигаються поміж хати, на
перелазках придержують газдів, провірюють
мобкарти. Грозять розстрілом — як би де-
хтс посмів не явитися до війська, або село
до щенту сплять. А людей на шляхах ви-
вішають.

Врешті сталося! Вдосвіта, 1. вересня
1939 р.

„Одвечни вруг нарушил ґраніце пань-
ства польського”...

1. вересня

В ранці я поїхав до Стрия за своїми справами та орудками. При цій нагоді бачив я від'їзд війська з місцевого полку. Відбувалося це на подвірю 53 полку піхоти. Збірка заряджена в повному виряді. На площі зібралися всі вояки, що мали сьогодні від'їздити на фронт.

Площа виповнилася військом. Довкруги подвіря і біля брами ждали заплакані матері, батьки, брати й сестри. Залунав оклик: „Чолем пане полковнику!”, бо оце на площу ввійшов підполковник, що почав говорити палку прощальну промову.

Більша частина промови була звернена до українців-воjakів, яких майже насилу, бо під карою смерти, покликали до війська. Та жадному українцеві не зрушувалось серце, бо до сьогодні сталилась душа терпінням і твердло серце в каторзі та неволі. Бесідник називав українців „брацьмі”. Говорив, що українці спільно з поляками повинні щиро боронити свою державу, в якій до тепер жили, і „добре їм жилося”.

Після промови підполковника перебрав команду підпоручник, що знову з жалем і проханням приговорював до війська. Зчерги приказали виступити з рядів воякам „наредовосьці польскей”. Виступило тридцять

людей. Потім приказ виступити жидам — виступило п'ятнадцять

Всі інші були українці й кількох німців Підпоручник задумався, похвилині підійшов до підполковника: „Пане пулковніку з кім я мам ісьць на фронт?”

Військо відійшло на двірець. Двірець був переповнений, рух і гамір. Військо співає веселі пісні. Нагло гамір втих. Поляки стали здивовані. Розлягся голос української пісні, „Ой видно село”. Поїзд рушив з голосом української пісні, який чую і до сьогодні. Між поляками збентежений рух. А польське радіо подавало прихвалькуваті для себе відомості: „Польські відділи перервали німецькі позиції та перейшли німецький кордон”. В Стрию нічого не можна було довідатись. Всюди походжали поліційні стежі І до помочі ще прийшли запасні частини в військових одностроях.

10. вересня.

На обрії з'явилися літаки. Польські?... Ці мали інший звук і вигляд. Летять трійками вздовж ріки Стрий. В поблизу Стрия уставилися гусаком і „нурковим” способом обкинули бомбами залізничий міст на ріці, який поважно ушкодили. Водночас вибух огонь. Горів газ, бо газові рури перервані. Літаки перелетіли низько понад містом. Впали ще бомби на залізничий двірець. Потім відлетіли в напрямі Дрогобича - Борислава й там запалили збірники з бензиною.

На небі всю ніч грала заграва вогнів.

В сьомій годині вранці ескадри німецьких літаків бомбардували залізничий двірць і військові об'єкти. Налети повторялися чотири рази у відступах що пару годин.

Населення міста втікало на села. В Стрії я мав рідню. В понеділок раненько мої сестри втекли із Стрия пішком до Конюхова. Одна сестра була хвора, дотого з маленькою дитиною. Але найстарша сестра залишилася в Стрию. В понеділок вечір, коли літаки відлетіли і запанував спокій, я запряг коні і поїхав до міста. Не можливо було дістатись до середини міста, бо вулиці переповнені втікачами. Цілою навалою втікали люди з міста. Я залишив фірмана з кіньми й почав продиратися поміж людей. Сестра мала синка, якого я дуже любив; дитина мені не сходила з голови.

На вулиці Морачевського нема чомусь людей, пустка. Я пустився бігти. З розгону влетів у якусь глибоку яму. Що це може бути? Чейже я вулицю добре знаю, ніяких ям на ній скорше не було. — Ага, — думаю собі, впала бомба. В околиці двірця вогонь. Там мешкала моя сестра. Люди пробігають з маленькими дітьми і клунками в руках. Розлягається плач і крик. Кличе мати загублену дитину, а там плаче за матірю дитина. Врешті я добіг до хати. Дім сестри був недалеко вогню, вікна всі висипані, потріскані стіни, завалена стеля. Чудом усі живі. Побачивши мене сестра, кинулась мені на шию і зомліла. Я став її рятувати й вона

хутко прийшла до себе, одначе не хотіла ані хвилини довше зоставатись у місті. Ми швидко приготували конечні речі, і як тільки приїхала моя фіра, виїхали з міста, і щасливо добились додому.

12. вересня.

Польське військо відступає, цілі ватаги проходять гостинцем, за ними появилися арештовані та інтерновані українці інтелігенти й селяни, що їх вела вязнична сторожа. Це вязні з дрогобицької вязниці. В селі задержалися.

Коли наші селяни пізнали українців, кинулись виносити і роздавати їм харчі. Але, що не дали нічого вязничній сторожі, ті позривалися люті і погнали нещасних далі. — Куди, невідомо.

Тимчасом німці наближалися, польське військо переходило вже румунські й угорські кордони. Але поліція була ще на своїх місцях і арештувала кого тільки далось. В селах появилися „стжельци” і „обро-на народова” з недобитками польської армії. Із села Конюхова забрали Левка Лисенка й повезли його з собою на угорський кордон. Подорозі його звірськи скатували та в Скольому добили.

Вісті про страхіття, що його втікаючі ляхи сіють по дорозі, куди втікають, летом птиці розходилися по селах і ширили жах і тривогу. Така ляцька банда, добривши в деяке наше село, заставала в ньому лише старців і жінок з маленькими дітьми. Тоді

вони допускалися найпоганіших своїх подвигів. Вбивали та різали старців, калік і хворих.

У селі Нежухові, біля Сірія палили господарські хати, стодоли, при цьому добре пильнувала втікаюча орда все кинути у вогонь, навіть одіння нещасних жінок та малих дітей. В тому селі вбили 17 людей.

В стрийському городі Вільшині скагували шістьох молодих хлопців. Відтак звязали їх разом колючим дротом, облили беччиною та підпалили. У страшних, не до описання муках умирали молоді люди, квіт українського народу. Але на таких відокремлених випадках діяльність польської „оброни пародової“ ще не кінчилася. Навпаки прибирала широкий і загальний розмір.

Оброньци робили наїздки, напали на українські села, палили і грабили, катували людей, особливо молодь, відтак поголовно вбивали.

Десятки сіл пішло тоді з димом. Сотки свідомих українців знайшло жахливу смерть з рук польських катів.

Населення українських сіл приймало всі ці жахливі удари з подиву гідним спокоєм та рівновагою духа. Часто траплялися випадки й постаті, що їх в даних умовах треба назвати героїчними.

Коваль Опришко в Дулібах, мав п'ятьох синів, чесних українців. Ані одного з них не було дома, коли до хати впала банда ляхських опришків. Жадні грозьби не змусили старенького батька зрадити місце побуту своїх синів.

Тоді опришки цього старця, що мав вже шістьдесят літ, у звірський спосіб скатували та все його господарське майно спалили. До того коли побачили, що в який спосіб не довідаються від батька де його сини, вивели старця на подвіря та на очах жінки, малих дітей і унуків розстріляли без присуду на власній загороді. Ані одне слово прохання пощади, чи може торпіння не протиснулося крізь затиснені уста великого мученика.

В тому самому часі замучили теж обронці Володимира Столяра, що був довго хворий і лежав у ліжку. Із-за недуги звільнили його з війська. Навіть місцеві поляки потвержували, що Столяр був хворий і звільнений з війська. Але скажена банда на ніщо не звертала уваги. Повели Столяра на пасовище й там його замучили. Тіло залишили крукам на поталу. Щодлише по їхньому від'їзді прийшла рідня та знайомі по трупа закатованого газди. Тіло покійного найшли в жахливому виді: поламані руки, легені й серце були на верху, вимішані з кусниками поламаних ребер, ціле тіло в ранах, нігті на руках повіддирані.

Поміж польськими войовниками часті були випадки скаженини. Вони діставали її в шалі вбивання людей, грабування, нищення газдівського добра й майна.

Єдиною відрадою в цих жахливих діях була для українського населення надія на скорий прихід німців. Прихід німецького війська очікувано з тугою і нетерпеливістю; німецьких вояків-лицарів називали своїми спасителями.

Не було вже сили й терпцю це все перенести. Прийшов край терпінню і знищенням. Двадцятого вересня, у великому колодницькому лісі зібралися хлопці із стрийського повіту. Вони рішили боронити українського життя і майна. Очевидно не було в них ніякої зброї, тому перш усього конечним було її роздобути. Хтось приніс вістку, що ввечері поїде поїзд із військом, що тоді верталося з угорського кордону на румунський.

Впала постанова між нашою молоддю перервати залізничий шлях біля двірця, в селі Конюхові

Над селом була тиха осіння ніч, безхмарна і безмісячна. Ждемо на поїзд. Лишень чотирьох з нас має револьвери, всі інші, біля тридцяти людей, мають лиш сокири, коси чи вили.

... Вже добігає до наших вух глухе дрижання, стукіт землі, брязкіт заліза і чорна пляма поїзду.. Щораз ближче, щораз виразніше, бухає вогнем... І залізна машина-потвора з лоскотом вилігає з рейок. До неї був дочіплений лиш один вагон. Це був окремих віз, в якому знаходилося тринадцятьох добре узброєних вояків та багатий военний виряд.

Військо, перелякане катастрофою, стрілами, незорієнтоване в нашій скількості, піддалося і без спротиву здало зброю. Лише машиніст з палячем ставили опір кілька хвилин, але вкінці і вони віддали зброю. Ми післали по фіри до недалекого жидівського двора і забрали на них усе, що знаходилось у вагоні. Фіри поїхали в ліс з ча-

стиною наших людей. Друга частина пішла до місцевих поляків у селі, що теж мали багато озброєння від своїх „браці”. Очевидно, як вони побачили нас, майже всіх озброєних, без найменшого спротиву віддали всю зброю, яку мали.

Ми всі подалися в ліс, до нашого табору.

13. вересня.

В середу рано польська банда почала палити Селуксело, присілок села Грабівця, біля Стрия. Обережно підійшли ми під перші хати. Ми рішили виперти польську банду з села. Почалася стрілянина. Впало два поляки, а один був ранений. У нас було двох ранених, один Г. Ч. з села К. в лівий бік живота, другий гранатою. Першого раненого віднесли до села К. Другий ще пішов сам.

Із Селуксела мусли ми відступити, бо полякам прийшла поміч із Стрия.

Перед собою мали ми рівне і чисте поле, що простягалось більше кілометра. За нами безупинно стріляли поляки з кулеметів. Чудом вдалося всім нам перебігти під градом куль, ніхто з нас не був навіть ранений. Щойно в Колодниці я перевязував рани товаришеві, раненому гранатою. Звідсіля відійшли всі до табору, залишаючи лише мене з десятима людьми на стійках. Стійки були розставлені на краю села й на горбку. Вони мали за завдання стежити, щоб із Селуксела не прийшли польські банди.

Ми ще добре не розташувалися, а вже бачимо, що з села втікають люди, забираючи з собою худобу та деякі речі.

Виявилось, що військо було лише на краю села, в одній хаті. Післав я туди зустрічну дівчину. Вона хутко вернулася:

— Їх лише двох, перевертають усе.

Ми оточили хату. Звідси вибігла заплакана господиня, із дитиною на руках. Ми впокоїли налякану жінку й нею переказали грабіжникам наше домагання: негайно скласти зброю.

Одначе ці відповми, що не віддадуть ні кусочка оружжя та живими не піддадуться

Яка причина такої великої їх самовпевнености? Чи їх є десь тут більше? Чи сподіваються підмоги? Це було зовсім можливе. В недалекому Селукселі було ще повно ляхського війська.

Заграв вогнів багровою веретою за-слонювала небо, крики й зойки неслись далекими просторами...

З віддалі гримнув вистріл, куля пролетіла мені над головою. Оце ляхські вояки стріляли з хати. Ми відповіли стрілами. Стрілянина тривала майже пів години. Один з нас, німець з Дуліб, скочив очайдушно до хати та вивів двох вояків. Після ревізії пустили ми їх, забравши два кріси, три гранати й понад триста набоїв.

Находила ніч, ми подалися до свого табору. В таборі я склав звіт і поклався спати. Одначе не спав довго. Наші розвідники принесли невеселі вісті: Довкола нас знаходилися ворожі війська; вони хотіли

нас окружили. Наша команда рішила перенести наш табор у глибину гір. Це мабуть звільнювані нами ляцькі вояки повідомляли своїх про наше місце постою. Висилаємо наперед розвідку, відтак забезпечені та криті розстрільною, йдемо всі — партизани та наш цілий табор. Ми мусіли перейти дорогу, що сходилася зі скільським гостинцем. Туди переїздило постійно військо. Чолова розвідка, в якій крім мене були сотник Омелянчик, боєвий четар Іваницький (прибрані ймення), Шляхтич і кількох роевиків, одержали приказ негайно вирушити вперед та очистити шлях для переїзду табору.

14. вересня.

Гостинцем дійшли ми до густого ліса. На нас з розгоном їхав згори віз. Ми розскочилися до ровів та з крісами у руці ждали, коли віз вирівняється з нами, або коли пізнаємо — хто їде. Їхали стжельци, що хоч побачили нас не могли вже завернути, бо віз розігнався з гори. Вони позіскакували з воза. Ми були майже всі озброєні в кріси й револьвери, а вони не мали ані одного кріса, тільки револьвери, тому їх стріли нас не сягали. По короткій перестрілці стжельци втікли, залишаючи одного раненого й навантажений віз. На возі була скриня амуніції до французьких крісів, машина до писання, три ровери й багато іншої добичі. До того кожний втікач залишив наплечник з військовим вирядом. Здо-

бутий віз ми відставили до табору. Зачувши стрілянину на гостинці, наші таборовики завернули в ліс.

Незабаром з'явилася на дорозі польська кіннота й чвалувала в нашу сторону. Ми були по другому боці гостинця, так, що коли на місце попередньої перестрілки з стжельцями, приїхали польські кіннотчики, наш звязок з табором був перерваний. Польські кіннотчики розскачилися по гостинці й почали густо на нас стріляти. Ми сиділи сховані за деревами в лісі. Ула-ни думали, що стрілами нас викличуть із лісової гуці! А в ліс вони не мали відваги зайти. На їх стріли ми довший час не відповідали. В нас була інша постанова. Табор пересунувся глибше в ліс, а ми вийшли на верх гори й відціля крізь далековид бачили ми рухи ворога, що ждав на гостинці до самого сумерку.

Поночіло, тоді ми зійшли з гори в село Вижню Стинаву, щоб у селі переночувати. Ніч була темна й ніхто з нас не знав добре дороги. Відразу входити в село, було небезпечно, бо до нього часто впалала ляхська поліція. Один наш товариш Г. мешкав на кінці села, ми туди пішли. Але його не було в дома. Він теж уже від довшого часу ховався перед поліцією. Не було іншої спроби, тож вертаємося. За хвилину бачимо, що в віддалі на дорозі хтось світить лампкою. — Поліціант?

Селом пила річка, яку треба було кілька разів переходити кладкою

Коли ми наблизилися до села висилаємо наперед хлопця, що нас провадив,

щоб він пеерконався, хто це світить, освічує собі дорогу, перехід кладкою Хлопчина побіг скоренько в напрямі світла, відважно підійшов, та побачив, що це був мій знайомий, за яким ми якраз шукали. Порозумівшись із ним, ми могли вже вернутися до наших товаришів, що зістались й ждали на нас перед селом.

По короткому часі нетерпеливого дождання прийшов поворотом мій товариш з дівчатами, що принесли нам молоко і хліб. Скоро ми повечеряли та ще скорше рушили в дальшу дорогу. Місце нашого нічлігу було далеко за селом, під лісом в одного господаря. Довідавшись, що ми українські партизани радо він згодився нас переночувати. Хотів теж нас угостити, але ми подякували тому, що ми вже по вечері. Сотник Омелянович передав мені нагляд над нашою частиною та поклався спати разом із бойовим четарем Іваницьким і Шляхтичем.

Я розставив стійки, але що пів години зміняв їх, бо хлопці були дуже втомлені.

15. вересня.

Над ранком заступив мене один з друзів, я вже ледве на ногах держався. Та не довго тривав мій сон, по кількох хвилинах мене збудили. Що діялося? Невідомо! Був свисток із першої стійки, що стоїть на дорозі в село. В трійку скорим ходом пішли ми туди, щоб на місці провірити. Це при-

йшли наші сільські добрі люди зі сніданком для нас.

На дворі було ще темно, але вже починало світати.

По сніданні рушили ми далі в дорогу. Розтаборились ми — чолова застава — розвідки в лісі між оборогами.

Падав густий дощ. З селом мали ми постійний зв'язок. Селяни харчували нас. З відтам теж прийшло кілька хлопців нам до помочі; вони знали добре дооколичний терен. Загалом село було дуже свідоме, всіми силами нам допомагало.

Треба було розіслати розвідників, щоб перевірити місце постою нашого табору. Цілий день ждали ми на поворот розвідників. Аж на другий день, під вечір приїхали наші з цілим табором. Тоді теж розіслано розвідки по дооколичних селах за окремими групами партизанів. Конечно було негайно навязати з ними зв'язок і стягнути всіх до одного нашого табору, щоб спільними силами боротися з ляхською язвою, яка далі палила села та мордувала безборонний наш сільський нарід.

16. вересня.

Вночі перенесено табор у безпечне місце, щоб ляхські банди не могли наскочити на нього. Тут саме на другий день стали сходитися більші й менші групи партизан.

Наші сили, й табор зміцнилися. Мали ми вже до гашої розпорядимості шістьсот людей, сім возів, сімнадцять коней, сім ро-

верів, біля треста крісів, п'ятдесят револьверів, озоло сто гранат і велику скількість крісових та револьверових набойів. Був навіть один кулемет, але до нього не було ще лент з набоями.

Два вози були виключно санітарні з лікарем, помічниками та санітарним вирядом.

Мали ми відбірну радієву стацію з обслугою. Інші вози везли амуніцію, харчі й т. ін.

Вільних зоней вживали ми до дальших розвідок.

А вороже військо і втікачі безпереривно йшли скільським гостинцем на угорський кордон. Менші групи ми розброювали. Гостинець щораз більше опановували українці, бо не лише відділи партизан, але й цілі українські села стали до боротьби з ворожою ордою.

Дійшло до того, що навіть озброєні менші групи ворожого війська боялися переходити гостинцем та йшли лісами.

Одна з таких груп дуже добре озброєна, зайшла до селянина в селі Орьове, який мешкав майже в самому лісі. Вояки примусили селянина перебрати їх у селянське вбрання та запровадити на угорський кордон. Газда, чим мав, попереодягав ляшків та повів на угорський кордон. Так довго їх проводив відомими собі стежками, аж привів їх до нашого табору. Селянин гарно виявився з цього завдання.

Наші стійки, розставлені глибоко в лісі, що повідомляли себе звичайно свистом,

повідомили теж і тепер про появу гуртка людей. Тоді з табору вийшла наша сторожа, оточила приведених і забрала їх до табору.

Втікала вже й ляцька поліція, але не на довго.

17. вересня.

Появилися чутки, що німецька армія відступає.

Поліційні станиці наповнилися знову поліцією й військом.

В тому часі ми знаходилися в лісах між селом Орвовим та Ямельницею.

В село Орове приїхала поліція зі стжельцями й зажадали зброї, якої селяни не мали та видачі всіх молодих хлопців. Під загрозою, що спалять ціле село. Вслід за ними приїхало військо, підпалило село й стало стріляти всіх тих, що їх указував місцевий начальник почти.

Село густо забудоване й хата від хати хутко запалювалися. Як лише вістки про те дійшли до нашого табору, наша команда рішила йти з поміччю нещасним людям.

Рознісся голос трубки, — збірка! В короткому часі всі рої, чоти і согні стояли на поготівлі.

Приказ і пояснення виголосив сотник Омелянович З гордо піднесеними головами вислухали ми приказу, відтак рушили в похід.

Ішли розстрільною, приспіненим кроком. До села не було далеко, ледви один кі-

лометр. Терен нам дописував, бо був гористий і густо порослий кущами.

Село Орьове розстелилось у долині, понад річкою. Між горіючими хатами бігали мов скажені ворожі вояки. Їх було біля п'ятсот. Час від часу лунав вистріл з кріса, або розрив гранати. Вздовж дороги стояли вози.

Прийшло до сутички...

На побоевищі осталися два вози з побитими кіньми та пограбованим стжельцями майном селян.

Між іншими були постріляні дві свині, що їх власник подарував нам.

На одному возі було багато амуніції.

По відступі банди село злилося в одне полум'я. Гасити було важко, бо село було дуже густо забудоване

На місці бою лишився лише один польський поручник, всіх ранених і вбитих позабирали на вози.

По нашому боці було чотирьох вбитих і шість ранених. Крім того з місцевих в селі було чотирьох вбитих і двох ранених.

Ми поділилися на три групи. Одні були розставлені на стійках сторожити перед можливим поворотом ворогів, другі заопікувались раненими і вбитими, треті приступили до гашення вогню.

В школі зроблено тимчасову лічницю і там знесли всіх ранених. Мім ними була теж одна жінка. Нашого лікаря ще не було. Зголосився якийсь поляк, що перебував в в місцевого священика. Вправді зі страхом, але дбайливо поперевязував рани. Наших чотирьох вбитих, (один селянин з Ямельни-

ці, що залишив п'ятеро дітей, другий з Ор'ова, двох інших мені невідомих) поховали ми на другий день на верху гори, між Ор'овом, а Ямельницею. Висипали високу спільну могилу і поставили великий, березовий хрест з написом: „Спіть хлопці спіть, про долю-волю тихо сніть”.

З того верха видно згарища Ор'ового, чуто шум річки Стинавки, над якою лежить Ор'ове, і видно кілька хат Ямельниці.

Похорон відбувся величаво, при участі всіх товаришів бою, рідні і околичного населення. Зворушливу промову виголосив священник, головний командант та сотник Омелянович. Рішено, що кожного року в цей пам'ятний день, над могилою відправляти муть панахиду, осиротіла рідня мала одержати заемогу.

Сьогодні дожидала нас ще одна несподіванка. Вечером з'явилася німецька розвідка, двадцять вояків.

Наше привітання було радісне й щире. Вони були точно повідомлені про події, які щойно тут відбувалися. Надходила ніч. Сотник Омелянович і бойовий четар Іваницький передали мені команду в селі, а самі поїхали до Дрогобича, з німецькою розвідкою. Стійки стояли на кінці села. Одні гасили вогонь, другі були на джурі біля ранених у школі. Ніч була тихо-сумна. Тріскали догаряючі будинки і лунав ще плач людей. В уяві вставало все, що діялось у день. Явилися в очах ранені і вбиті. Я повнив службу і провірював стійки. Несподівано побачив догаряючий оборіг, що його згарища розкидували боеви-

ки і селяни Здивуваний, питаю, навіщо вони розкидують, коли то не загрожує ніодному будинкові. Мені відповідають, що під тим оборогом знаходиться пивниця, де сховалася жінка, мати молодої дівчини, що стояла тут же заплакана і вся дрижала з болю. Ніякого слова не можна було від неї добути. Вкінці добилися до ями. Один бойовик зійшов униз і виніс звідтам обгоріле тіло неживої жінки.

Повітря принизав зойк дівчини; зомліла.

Відрятована, вона далі падала в омління. Я велів віднести її до найближчої хати. Там довідався я, що дівчина лишилася круглою сиротою, бо окрім матері не мала більше рідні. Все їхнє майно, будинки, худоба — згоріли.

18. вересня.

На сході стало ясніти небо. Ясний ранок розганяв нічну мряку. Я був у школі, у нашій лікарні. До мене привели незнайомого з листом, писаним по німецьки і з німецькою печаткою. Хтось з нашого табору повинен негайно зголоситися в Стебнику, в німецькій команді. Вислали туди Шляхтича, мене та одного місцевого, що знав добре дорогу. Солтис дав нам підводу, і вранці ми від'їхали. Дорога була небезпечна. Ще вчора туди ганяли польські банди. Їхати треба було весь час через густий ліс. Перед Стебником побачили ми страшний образ. Дванадцять молодих українців, при-

в'язаних до дерев дротом і замучених в звірський спосіб. Одні були пороздирані, інші мали відрізані язики, носи, вуха, виколені очі, тіла без рук, без ніг, скелети з пороздираною шкурою. Кров застигала в жилах на цей вид. Ми приїхали на німецьку команду і розказали про те, що бачили. Німці зараз поїхали туди. Поробили світлини замучених і веліли їх похоронити.

На німецькій команді довідались ми, що їм треба тридцять людей, до дрогобицької міліції. Ми обіцяли прислати своїх людей і відїхали.

До дрогобицької служби зголошувалися охотники. Першенство мали ті, що вміли говорити по німецьки. Сотник Омелянович передав цих людей бойовому чотареві Іваницькому, який повів їх до Дрогобича. Між ними відійшов мій щирий друг, німець Йоган Шмідт. Аж по війні ми зустрінулися й він мені розказував про їх працю в Дрогобичі.

19. вересня.

В Стрийщину прийшла німецька армія.

На залізничому двірці в Синевідську Вижньому відбулось привітання Німців із Українцями. Трійками вмащерували партизани на площу перед залізничий двірець.

Величезна площа виповнилась нашими бойовиками. З за залізнич. будинку вийшли німецькі старшини. Наша команда подякувала німецькій армії за визволення українських земель з-під польського ярма. На кінці всі разом крикнули тричі „Гайль” Ні-

мецькі старшини і жовніри вітались з нами дуже щиро. Ми відали зброю і мали розійтись додому. Бойовики із дальших сторін від'їхали фірами і роверами, ті, що мешкали ближче, пішли пішком. Наша команда залишилась в Синевідську Вижньому. Майже цілу ніч перевели ми на розмові з німецькими старшинами.

20. вересня.

Як настав день, вранці німецьким автотом від'їхали ми до Стрия. По дорозі вступили ми до Конюхова, мого рідного села. Наша хата була зовсім знищена і стодола спалена. В селі спалених двадцять господарств. Моя дружина зраділа, гостила нас, як могла. Я дав німецькому воякові вишивану сорочку, рушник і сервету. Він дуже щиро дякував.

Ми від'їхали до Стрия.
